

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ТА ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЗАПОРУКА УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

PROPORTIONALITY AND BALANCE OF THE MEANS OF IMPLEMENTING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AS A GUARANTEE OF ESTABLISHING THE IDEOLOGY OF SOCIAL JUSTICE IN SOCIETY

Міщенко В.С., к.ю.н.,

науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

У статті проаналізовано нові соціально-політичні та економічні виклики, з якими стикнулася Україна внаслідок військової агресії з боку Росії та визначено можливі шляхи подолання негативних наслідків цих подій. Серед нових завдань, які в цей період постали перед Україною, особливо увага приділяється побудові національної соціально-економічної моделі, яка б задовольняла права людей відповідно до вимог принципів соціальної справедливості.

В статті розглянуто економіко-правові засади післявоєнної відбудови країни з акцентом на принципах сталості та справедливості. Це вбачається можливим за умови переходу на модель сталого розвитку, яка є провідною тенденцією сучасності. Концепція сталого розвитку постала головним глобальним викликом ХХІ століття, а прийняття Цілей сталого розвитку на Саміті ООН у 2015 р. визначило головні завдання для світової спільноти до 2030 р.

Встановлено, що актуальність проблеми соціальної справедливості найбільш гостро постає у періоди соціально-економічних та політичних перетворень. Тому війна в Україні, яка сприяла великій міграції населення, падінню рівня життя, росту бідності тощо має великий вплив на розуміння суспільством справедливого та несправедливого. У статті зроблено акцент на переосмисленні змісту соціальної справедливості з точки зору пріоритету прав людини, збереження її гідності шляхом задоволення не лише конституційних, а й соціально-економічних прав. Встановлено, що сучасне суспільство потребує утвердження власної унікальної ідеології соціальної справедливості, яка би враховувала наявні уявлення усіх соціальних груп про справедливий розподіл благ та ресурсів.

Досліджено, що категорія «справедливість» весь час наповнюється новим змістом і потребує переосмислення. Нові складні виклики, як то військова агресія, з якими зустрілася Україна вимагають відповідних часу з рішень та змін. Тому, виходячи зі складності соціально-економічної ситуації у країні в умовах війни, найбільш ефективним буде конкретизація поняття соціальної справедливості у чинному законодавстві (з урахуванням національних історичних вимог часу) та реалізація ефективної соціально-економічної політики держави задля післявоєнної відбудови країни. В статті зроблено висновок, що орієнтація саме на Цілі сталого розвитку ООН має бути запорукою утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві.

Ключові слова: соціальна справедливість, сталий розвиток, післявоєнне відновлення.

In the article, the author analyzed the new socio-political and economic challenges faced by Ukraine as a result of military aggression by Russia. The author considered ways to overcome the negative consequences of these events. Among the new tasks currently facing Ukraine, special attention is paid to the construction of a national socio-economic model that would satisfy people's rights in accordance with the requirements of the principles of social justice.

The author studied the economic and legal foundations of the post-war reconstruction of the country and emphasized the principles of stability and justice. Effective post-war reconstruction is considered possible under the condition of transition to a model of sustainable development. This model is the leading trend of our time, because the concept of sustainable development has become the main global challenge of the 21st century, and the adoption of the Sustainable Development Goals at the UN Summit in 2015 defined the main tasks for the world community until 2030.

The relevance of the problem of social justice appears most acutely in periods of socio-economic and political transformations. Therefore, the war in Ukraine, which contributed to a large migration of the population, a drop in the standard of living, an increase in poverty, etc., has a great impact on society's understanding of what is fair and unfair. In the article, the author rethinks the content of social justice from the point of view of the priority of human rights, preservation of his dignity by satisfying not only constitutional, but also socio-economic rights.

The author concludes that modern society needs to establish its own unique ideology of social justice, which would take into account the existing ideas of all social groups about the fair distribution of benefits and resources. The category «justice» is constantly being filled with new content and needs to be rethought. New complex challenges (such as military aggression) require timely solutions and changes. Therefore, it is important to specify the concept of social justice in the current legislation (taking into account the national historical requirements of the time) and the implementation of an effective social and economic policy of the state for the post-war reconstruction of the country. In the article, the author concluded that the emphasis on the Sustainable Development Goals of the UN should be a guarantee of the establishment of the ideology of social justice in society.

Key words: social justice, sustainable development, post-war recovery.

Нині Україна знаходиться в дуже складних умовах, адже відкрите воєнне повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило бойовими діями та тимчасовою окупацією територій населенню суттєві фізичні матеріальні та психологічні збитки, одночасно загострилась економічна криза та відбулось зростання безробіття в країні. Під час війни в Україні суттєво підвищилась кількість соціально незахищених осіб, що обумовлене руйнуванням та втратою майна, зниженням рівня доходів людей, збільшенням частки внутрішні переміщених осіб. Зрозуміло, що у контексті таких подій наша держава велику увагу приділяє питан-

ням збереження життя населення та його соціального захисту.

Після завершення війни у процесі повоєнного відновлення та подальшого сталого економічного розвитку перед Україною постануть нові важливі завдання не тільки щодо відновлення зруйнованого житла та об'єктів інфраструктури а й, побудови національної соціальної моделі, яка б задовольняла соціально-економічні права людей відповідно до вимог принципів соціальної справедливості.

Питання соціальної справедливості висвітлені в дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених різних галузей науки. У філософсько-правовому аспекті ідеї

соціальної справедливості присвячено роботи Дж. Роулза, М. Фрідмена, О. Хеффе, Р. Дворкіна, М. Сендела тощо. На базі цих робіт виникли окремі політико-правові концепції, які з різних боків пояснюють справедливість, у тому числі соціальну справедливість. В Україні теоретичні основи розвитку соціальних процесів і сутність соціальної складової економічних реформ розроблені в працях Е. Лібанової, А. Гриненка, Л. Кравченко, В. Селиванова, О. Скрипнюк, І. Строкова, Ю. Шемшученко та ін. Зазначені роботи мають велике наукове та практичне значення та закладають теоретико-методологічну основу подальших наукових пошуків, зокрема, щодо пропорційності та збалансованості засобів реалізації Цілей сталого розвитку як запоруки утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві.

Післявоєнна відбудова країни має здійснюватися на засадах сталості та справедливості. У чинному українському законодавстві міститься багато посилай на принцип справедливості, проте, що саме за ними стоїть – це не конкретизується.

За останні роки в Україні назріла необхідність вирішення нових актуальних завдань, що вимагає пошуку вдосконалених підходів, здатних забезпечити безперервне економічне зростання в нових умовах функціонування. Це вбачається можливим за умови переходу на модель сталого розвитку, формування якої здійснювалося внаслідок поступового усвідомлення суспільством природоохоронних, економічних і соціальних проблем, які впливають на стан природного середовища. Розвиток суспільства на засадах стійкості є провідною тенденцією сучасності. Концепція сталого розвитку постала головним глобальним викликом XXI століття, а прийняття Цілей сталого розвитку на Саміті ООН у 2015 р. визначило головні завдання для світової спільноти до 2030 р. [1].

Сталий розвиток передбачає збалансованість розвитку економічної, екологічної та соціальної систем і одночасну їх здатність до саморегуляції та відтворення. У різних трактовках зазвичай робиться акцент на одному з трьох компонентів залежно від того, на що повинен бути спрямований сталий розвиток. З однієї точки зору, підкреслюється сталість економічної користі від використання природних благ. Інший погляд вказує на важливість збереження фізичних властивостей навколишнього природного середовища й підкреслює абсолютну цінність збереження екологічних функцій навколишнього середовища, а ступінь збереження виражається в термінах наукових знань про екологічні властивості природних цінностей. Прихильники третього підходу акцентують увагу на важливості підтримки якості життя й цінностях, створених людиною. Це може бути важливішим за стійку економічну користь або стійке фізичне навколишнє середовище [2, с. 130].

Найбільшою мірою триєдина проблематика сталого розвитку стосується господарсько-правових засобів. Саме вони мають своїм завданням забезпечення цілісності правової регламентації найважливіших видів економічної діяльності, пов'язаних із господарським використанням природних ресурсів та забезпеченням соціальної спрямованості природокористування [3, с. 25]. Баланс екологічного, економічного та соціального компонентів є основним принципом Цілей сталого розвитку. Аналізуючи реалізацію зазначених принципів у господарському законодавстві, здебільшого, акцент зміщується у бік екологічної складової: використання природних ресурсів та особливостей екологізації господарської діяльності. Надмірна увага до екологічної складової у національних стратегіях сталого розвитку не повинна відвернути увагу від соціальної складової, яка, на нашу думку, є найбільш перспективним напрямом.

Актуальність проблеми соціальної справедливості найбільш гостро постає у періоди соціально-економіч-

них та політичних перетворень. Тому війна в Україні, яка сприяла великій міграції населення, падінню рівня життя, росту бідності тощо має великий вплив на розуміння суспільством справедливого та несправедливого.

Історичний досвід свідчить, що у залежності від того, які соціокультурні цінності поділяли люди у певній країні, якою була специфіка їхнього менталітету та які історичні особливості супроводжували розвиток цих країн, формувалися різні уявлення про соціальну справедливість, а також встановлювались і різні моделі соціальної держави [4, с. 14].

Оскільки соціальної справедливості поза часом і простором не буває, сучасне суспільство потребує утвердження власної унікальної ідеології соціальної справедливості, яка би враховувала наявні уявлення усіх соціальних груп про справедливий розподіл благ та ресурсів.

Справедливість або несправедливість – це відчуття, яке людина переживає по відношенню до себе або інших осіб. Надання діям, явищам, подіям статусу «справедливих» є внутрішнім емоційним актом індивідуальної свідомості людини. Громадяни отримують інформацію про стан справ у суспільстві, економіці, політиці тощо і роблять свої оцінки, спираючись на традиції й світогляд. Інтерес державної влади полягає у збереженні соціального спокою й обґрунтуванні для суспільства власного існування. Громадяни, які відчують, що живуть у справедливому суспільстві, краще відносяться до державної влади, яка, на їхню думку, створила такі умови. Жодна державна влада не припускає, що вона несправедливо відноситься до своїх громадян. Навпаки, вона розробляє й упроваджує в масову свідомість свою версію «соціальної справедливості» для запобігання соціальним конфліктам. Соціальна справедливість є такою, якою її усвідомлює суспільство. Мінлива природа суспільної свідомості накладає відбиток на розуміння критеріїв соціальної справедливості. Тому відсутність явних і прихованих конфліктів у суспільстві свідчить про дотримання принципів соціальної справедливості. Саме у створенні такого суспільного ладу полягає завдання державної влади [5, с. 11–12].

Незважаючи на велику наукову спадщину, в якій розкривається сутність та зміст соціальної справедливості, ця категорія продовжує залишатися однією з найбільш суперечливих. Науковим дослідженням соціальної справедливості часто перешкоджає певний соціальний світогляд дослідника, через який його висновки отримують політичне забарвлення [5, с. 11].

Сьогодні не можна некритично прийняти жодну із наявних концепцій соціальної справедливості, але в той же час, не можна ігнорувати їх позитивний та негативний досвід. Практика свідчить, що в перехідний період не можна зводити зміст соціальної справедливості ні до ринкової стихії, ні до адміністративної зрівнялівки. Завдання полягає в тому, щоб переосмислити зміст соціальної справедливості з точки зору пріоритету прав людини, збереження її гідності шляхом задоволення не лише конституційних, а й соціально-економічних прав. Зміст соціальної справедливості маємо безпосередньо узгоджувати з природним правом – забезпеченням основних прав людини [6, с. 6].

Питання соціальної, моральної та економічної справедливості особливо загострюються в перехідні періоди розвитку суспільства, коли руйнуються одні традиції і тенденції та виникають інші, а тому категорія «справедливість» весь час наповнюється новим змістом і потребує переосмислення. Розвиток цивілізації, нові виклики людству потребують постійного оновлення концепції справедливості як у глобальних вимірах, так і стосовно реалії національного буття [7, с. 116].

Питання соціальної справедливості впродовж останніх десятиріч стало важливим науково-практичним та теоретико-методологічним базисом державної політики еко-

номічного розвитку багатьох країн світу. Розширення використання її базових положень як інструменту забезпечення сталого розвитку потребує зосередити увагу на встановленні форм і принципів взаємовідносин між державою, бізнесом і суспільством з урахуванням політичних, економічних та соціальних реалій в Україні. У цьому контексті перед державою стоїть завдання створення та реалізації ефективних механізмів регулювання таких відносин та формування національної ідеології соціальної справедливості [8, с. 105].

Перехід до сталого розвитку передбачає формування скоординованих дій у всіх сферах суспільного життя. Єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів має реалізовуватись через відповідну систему взаємної відповідальності людини, держави, суспільства та бізнесу. Створення соціально відповідальних влади й бізнесу безпосередньо пов'язано із реалізацією концепції сталого розвитку [9].

Таким чином, складні виклики з якими зараз стикнулася країна можуть стати трампліном для концептуального переосмислення ідеології соціальної справед-

ливості в українському суспільстві. Чи доречним можна вважати наявне у сучасному українському науковому середовищі розуміння соціальної справедливості принагідно до кола питань щодо воєнного періоду та повоєнного відновлення країни? На нашу думку, нові складні виклики, як то військова агресія, з якими зустрілася Україна вимагають відповідних часу рішень та змін. Тому, виходячи зі складності соціально-економічної ситуації у країні в умовах війни, найбільш ефективним буде конкретизація поняття соціальної справедливості у чинному законодавстві (з урахуванням національних історичних вимог часу) та реалізація ефективної соціально-економічної політики держави задля післявоєнної відбудови країни. Від того, які концепції соціальної справедливості будуть покладені в основу державної ідеології соціальної справедливості залежатиме те, які рішення будуть прийматися, та як буде будуватися стратегія та тактика повоєнної відбудови. Тому орієнтація саме на Цілі сталого розвитку ООН має бути запорукою утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Compact LEAD. URL: <https://www.unglobalcompact.org/takeaction/leadership/gc-lead>
2. Брижань І.А. Умови та чинники переходу України до моделі сталого розвитку. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2013. № 1. С. 128–133.
3. Шаповалова О. В. Адаптація господарського законодавства до вимог ЄС щодо сталого розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 25–40.
4. Пилипенко Г.М., Реліна І.Є. Соціальна справедливість у світовій економіці: одвічний конфлікт держави і ринку. *Економічний вісник*, 2017, №4. С. 9–15.
5. Кравцов О.О. Соціальна справедливість та її врахування в економічній політиці. *Економіка та підприємництво*, 2019 р., № 4 (109). С. 8–12.
6. Сокурєнко В.В. Роль соціальної справедливості в розбудові правової соціальної держави: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2002, 18 с.
7. Євдокименко Р.І. Соціально-економічний зміст категорії «справедливість» в умовах трансформацій сучасного суспільства. *Проблеми соціальної роботи*. 2012. № 1(1). С. 114–122.
8. Клименко І. М. Моделі державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2019. № 4 (95). С. 105–112.
9. Клименко І. М. Корпоративна соціальна відповідальність в контексті цілей сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1292>